

határozó 20 hónapos brazíliai tartózkodásról – ne feledjük, megjelent 26 könyvből 20 kötet brazíliai emlékeit dolgozza fel! – csupán alig öt oldalt találunk, abból is négy a már a Brazíliába érkezésekor megírsult expedíció bemutatása, a többi pedig a tragédia leírása. Hogy mi történt, történhetett pontosan a két időpont között eltelt 20 hónap alatt, azt csupán Molnár Gábor könyveiből sejtethjük, az író – sajnos – naplót nem vezetett. Annak megfejtésére, hogy a leírtakból mennyi lehet a valóság és mennyi a fan-

tázia, a fentebb említett másik, 400 oldalas emlékkötet tudós szerzői közül néhányan szakterületüknek megfelelően kísérletet tesznek, ám még nagyon sok az elvarratlan szál, a kérdőjel. MOLNÁR GÁBOR életművéről és munkásságáról igazán csak akkor alkothatunk majd teljes és objektív képet, ha egyszer a Brazília vadonjaiban töltött 20 hónap minden részletére fény derül.

LERNER JÁNOS

**KOCSIS KÁROLY – SCHWEITZER FERENC (szerk.):
Hungary in Maps (Magyarország térképeken)**

MTA Földrajztudományi Kutatóintézet

Budapest, 2009, 211 p.

A harmadik évezred első évtizedének második felében az MTA Földrajztudományi Kutatóintézete útjára bocsátotta „in Maps” sorozatát. 2005-ben a Kossuth Kiadó látott fantáziát a Délkelet-Európát két külön kötetben, azaz magyar, illetve angol nyelven, analóg módon bemutató kiadványban, a nyomtatást és terjesztést magára vállalva. Az átdolgozott és bővített angol változat (South Eastern Europe in Maps) immár az MTA FKI saját gondozásában és kiadásában jelent meg 2007 elején. Az MTA és az Ukrán Nemzeti Tudományos Akadémia földrajzi intézeteinek közös munkája eredményeként a következő évre készült el a Ukraine in Maps, most pedig az olvasó kézbe veheti a Hungary in Maps című kötetet. Amint az a bevezetőből kiderül, az időzítés távolról sem tekinthető véletlennek: 2009-et írunk, húsz éve zajlott a rendszerváltás, az ország tíz éve csatlakozott a NATO-hoz és öt éve tagja az Európai Uniónak. A kötet tehát az elmúlt húsz év során lezajlott változásokat hivatott térképeken és a hozzájuk illeszkedő szöveges magyarázókon bemutatni.

Immár legendák övezik azt a történetet miszerint az EU csatlakozás ünnepségén (2004 májusában) ROMANO PRODI állítólag személyesen vetette föl VIZY E. SZILVESZTERnek, az MTA akkori elnökének a balkáni térséget bemutató népszerű tudományos és bőségesen illusztrált kiadvány megjelentetésének gondolatát, mondván, az új tagállamok közül Magyarország tartja fenn a legszorosabb kapcsolatot Délkelet-Európa országaival. Ebben nyilván közrejátszott a további bővítési szándék is (Románia, Bulgária), és az egykori Jugoszlávia

köztársaságainak konszolidációja is. Így hát, meglehet, hogy a sorozat szülőatyjának az Európai Bizottság akkori elnöke tekinthető, akinek (visszautasíthatatlan) ajánlatát azután az MTA elnöke közvetítette SCHWEITZER FERENC, az FKI igazgatója felé.

A 200 oldalon mintegy 172 ábrát – ezen belül 172 térképet és grafikonokat –, valamint 52 táblázatot tartalmazó, atlasz jellegű publikáció felvállalt célja az ország megismertetése a külvilággal. Abba a sorozatba illeszkedik, ami az ország első nemzeti atlaszával indult 1967-ben (annak létezik egy külön angol nyelvű változata), és a 70-es években többek között olyan kiadványokkal bővült, mint PÉCSI MÁRTON – SÁRFALVI BÉLA könyve az ország természeti- és gazdasági földrajzáról, vagy a MARKOS GYÖRGY által írt ismertető, amely Ungarn címmel Bécsben jelent meg. A második nemzeti atlasz többszáz térképét (1989) mintegy száz oldalas kétnyelvű magyarázó szöveg kísérte. (Fenti kiadványok nagyrészt szerepelnek az atlasz irodalomjegyzékében.) Korábban a tervgazdaság közvetlen támogatása is felmerült az ilyen kiadványok iránt támasztott követelmények között. Ezúttal inkább a piacgazdasági átmenet kiváltotta térbeli differenciálódás, térszerkezeti átrendeződés ábrázolása volt az elsőrendű szempont.

A földrajzban szokásos hármass megközelítés (természeti környezet – népesség és települések – gazdasági viszonyok) itt is kötelező gyakorlat, a kötet élére azonban két, a külföldi olvasók tájékozódását nagyban elősegítő téma került. Az első Magyarország bemutatása szűkebb (regionális, Kárpát-medence) és tágabb (Európa) környezetében, illetve globális meg-

közelítésben, a rendszerváltás óta eltelt két évtized politikai irányváltásának (európai integráció, globalizáció) tükrében. A második visszatekintő jellegű, az országra jellemző állapotokat és folyamatokat taglalja történelmi korszakonként. A magyarok 1000–2009 közötti történetét az országhatárok változásáról szóló látványos bélyegterkép-sorozat egészíti ki.

Jelen ismertető – az alfejezetek felsorolását mellőzve – a kiadvány problémaközpontúságára kívánja felhívni a figyelmet.

A harmadik fejezet tükrözi az utóbbi húsz év egyik alapvetően pozitív folyamatát, a környezettudatosság előretörését. Az éghajlaton belül helyet kap a globális felmelegedés – a 20. század hosszú távú változásainak elemzésével. A vízrajzi részben utalás történik a rendszeresen visszatérő árvízveszélyre, a folyószennyezésekkel kapcsolatos nemzetközi konfliktusokat pedig a környezetvédelmi rész tárgyalja. Ugyanitt egy új téma, a pollenkoncentráció kerül ábrázolásra. A talaj minőségének romlása több tékép témájául szolgál. A népesség tárgyalásánál megjelenik a természetes fogyás, az elöregedés mint demográfiai probléma, az egyes régiók és a kisebb települések rohamos elnéptelenedése, a társadalmi polarizáció.

A magyarázó szöveg rámutat: a piaccgazdasági átmenet fájdalmas áldozatokkal járt. Ezek egy része – pl. a húsz éves időszak elejét különösen jellemző infláció – szöveges téma; a GDP alakulásáról, a piacvesztésről grafikonok, táblázatok tanúskodnak, a munkanélküliség, alacsony foglalkoztatottsági szint a népesség tárgyalásánál kerül elő. Egyes iparágak (pl. szénbányászat, vas- és színesfémkohászat) összeomlásáról, illetve mások (textil-, élelmiszeripar) visszaeséséről az utolsó, a gazdasággal kapcsolatos fejezet számol be. Ugyanitt a mezőgazdaság helyzete több oldalról is bemutatásra kerül. Új földrajzkönyvet lapozgatunk, hiszen az adatsorok a legtöbb esetben frissek, a folyamatok és trendek szinte a tegnapokig nyomon követhetők, és értékes összevetésekre nyújtanak lehetőséget. De régi-új témaként jelentkezik a népesség vallási összetétele is, és külön feje-

zetet kap a gyökeres átalakuláson átment kiskereskedelem és telekommunikáció, a húsz év leforgása alatt óriási jelentőségre szert tett pénzügyi szféra, és a gazdaság reménybeli sikerágazata, a turizmus térbelisége. Talán utóbbi ágazatok tárgyalása vezet el az ország egyik legnagyobb gondja, a kiáltó regionális különbségek bemutatásához.

A megjelent mű büszkeségre adhat okot, ugyanakkor – ismerve a kiadvány továbbfejlesztésével kapcsolatos terveket – érdemes körültekintőbben kezelni azt a tényt, hogy a sokszerezős művek óhatatlanul magukban hordozzák a tudományos álláspontok, vélemények és értékelések különbségét. Elkerülhetetlen, hogy bizonyos témák újra és újra felbukkanjanak: pl. a trianoni sebekkel mintegy nyolc alfejezetben, a külföldi tőkebefektetésekkel négyben találkozhat az olvasó, némileg más és más felhanggal, értelmezéssel. A mezőgazdasági foglalkoztatottak aránya az ágazat tárgyalásán kívül adatolva szerepel a népességnél, a településeknél és a gazdaság általános ismertetésénél, nincs azonban egy diagram, amely a mutató időbeni változását szemléltetné. Ugyanez elmondható a városi népesség alakulásáról is. Előre tekintve: amikor a jövő nemzeti atlaszának szerkesztőbizottsága megkezdte működését, célszerű a fenti jelenségeket figyelembe venni.

A mintegy huszonöt témát érintő könyv több mint harminc szerző munkáját dicséri, de nem kevésbé lehetett kimerítő a szerkesztők tevékenysége a szerzői kollektíva megszervezésével, a kéziratok begyűjtésével. A szép kivitelezés elsősorban az FKI kartográfusai és az egyes tudományos diszciplínákon belül működő térképészek, a tördelő és a nyomda magas szintű szakértelmének köszönhető, és legalább annyira annak, hogy az „in Maps” sorozat mindhárom darabja a számítógépes kiadványszerkesztés modern technológiájával készült. A hátoldali szöveg utolsó mondata már a jövőre utal, meglebegtetve egy új nemzeti atlasz kiadásának lehetőségét.

BASSA LÁSZLÓ